

**МІЖНАРОДНІ СТАНДАРТИ ДІЯЛЬНОСТІ ПОЛІЦІЇ
У СФЕРІ ЗАХИСТУ ПРАВА ВЛАСНОСТІ****POLICE ACTIVITIES INTERNATIONAL STANDARDS
FOR PROPERTY RIGHTS PROTECTION**

Марусяк Л.О., к.ю.н.,
доцент кафедри суспільно-гуманітарних дисциплін
Львівська філія
Ужгородського національного університету

Павлюк Н.М., асистент
кафедри цивільного права та процесу
Навчально-науковий інститут права, психології та інноваційної освіти
Національного університету «Львівська політехніка»

У статті розглядаються питання міжнародно-правового регулювання і стандартів діяльності органів поліції у сфері захисту права власності. Аналізуються чинні міжнародно-правові акти загального і спеціального характеру в указаній сфері. Підкреслюється, що врахування вказаних стандартів і їх подальше впровадження в національне законодавство є важливою гарантією забезпечення прав і свобод людини та громадянина. Діяльність поліції в контексті адміністративно-правового механізму реалізації права власності полягає у забезпеченні безпеки діяльності власника в процесі реалізації своїх законних прав з урахуванням безпеки і інтересів суспільства. На виконання вимог Європейської конвенції про захист прав людини та основних свобод створено й міжнародні стандарти виконання функцій поліцейськими структурами. В їх основу покладено принципи захисту прав людини, демократії та законності. При захисті і служінні громаді поліція не проводить незаконної відмінності на основі раси, статі, релігії, мови, кольору шкіри, політичних переконань, національного походження, майнового, станового або іншого положення. Вирішальну роль в процесі впровадження європейських стандартів захисту права власності в національні правові системи держав-учасниць ЄКПЛ та у конкретизації міжнародно-правових норм про захист права власності має практика Європейського Суду з прав людини.

З'ясовано, що міжнародні стандарти діяльності поліції щодо адміністративно-правового захисту права власності є системою, що складається із універсальних і регіональних стандартів захисту прав людини, міжнародних стандартів захисту права власності, стандартів діяльності поліції та стандартів здійснення адміністративної діяльності. У сукупності вони дозволяють поліції більш ефективно виконувати завдання щодо адміністративно-правової охорони і захисту права власності.

Ключові слова: міжнародно-правове регулювання, міжнародні стандарти, поліція, права і свободи людини та громадянина, право власності.

The article deals with issues of police activities international legal regulation and standards in the field of property rights protection. The current international general and special legal acts in this field are analyzed. It is emphasized that compliance with these standards and their further implementation into national legislation is an important guarantee of human rights and freedoms. The activities of the police in the context of the legal administrative mechanism of implementing property rights is to ensure the security of the owner's activities while realizing legal rights, taking into account the security and interests of society. According to the requirements of the European Convention on Human Rights, police functioning international standards have been established. They are based on the principles of protecting human rights, democracy and rule of law. In protecting and serving the community, police do not make an outlaw distinction based on race, gender, religion, language, skin color, political beliefs, national origin, property, class or other status. The European Court of Human Rights has a decisive role in the implementation of European standards of property rights protection into the national legal systems of the ECHR member states, and in the specification of international legal norms on property rights protection.

It has been established that the police activities international standards concerning legal administrative protection of property rights are a system consisting of universal and regional standards of human rights protection, international standards of property rights protection, standards of police activity and standards of administrative activity. Together, they give the police an opportunity to perform more effectively the tasks of legal administrative protection and protection of property rights in the interests of the individual, the state and society, effectively affect the implementation of property relations in order to regulate them and protect against outlaw encroachments by third parties and the state.

Key words: legal international regulation, international standards, police, human rights and freedoms, property rights.

Постановка проблеми. В контексті європейської інтеграції України одним із основних завдань реформування українського суспільства є забезпечення на якісно новому рівні прав, свобод і законних інтересів людини. Одним з фундаментальних прав людини є право власності, яке є передумовою гармонійного і всебічного розвитку людини в демократичному суспільстві та одним із найважливіших факторів у визначенні свободи й економічного процвітання для суспільства в цілому.

Для реалізації права власності держава створює відповідний механізм, який складають такі взаємопов'язані елементи, як форми, засоби, методи, суб'єкти тощо, за допомогою котрих відбувається юридизація власності, упорядковуються відносини володіння, користування й розпорядження предметами власності, вирішуються колізії інтересів власників, а також реалізуються заходи юридичної відповідальності за скоєння правопорушень в сфері відносин власності [1]. Структурно-функціональним елементом такого механізму є національна поліція

України, роль якої у суспільному житті держави реалізується, насамперед, через адміністративну діяльність, що «має чітко виражений державно-владний характер, здійснюється в офіційному порядку від імені держави, яка делегує своє право на застосування специфічних заходів адміністративного впливу, що, як правило, не використовуються іншими органами виконавчої влади» [2]. Діяльність поліції в контексті адміністративно-правового механізму реалізації права власності полягає у забезпеченні безпеки діяльності власника в процесі реалізації своїх законних прав з урахуванням безпеки і інтересів суспільства.

У світлі реалій сьогодення, коли спостерігається еволюція інституту права власності у бік більш широкого його розуміння, з'являються нові види майна, що мають характеристики товару (інформація, інтелектуальна власність тощо), відбуваються суттєві зміни у повноваженнях власника, коли виникають нові можливості для здійснення порушень права власності, обумовлені швидкими техно-

логічними й комунікаційними змінами, підвищенням мобільності та міграції населення, зростає необхідність у перегляді та оновленні національної політики в сфері адміністративно-правової охорони права власності та приведення національних законодавчих актів з адміністративно-правової охорони у відповідність до міжнародних стандартів в цій сфері. Вимагають також оновлення і якісних змін пріоритети, стратегії та методи роботи поліції в сфері адміністративно-правової охорони права власності. Означене актуалізує розгляд основних міжнародно-правових актів, які встановлюють мінімальні стандарти як діяльності правоохоронних органів взагалі, так і захисту права власності зокрема.

Ступінь розробленості проблеми. Окремі питання, пов'язані із вивченням міжнародно-правових стандартів діяльності поліції, а також питання впровадження у їх діяльність національної поліції України досліджували І.П. Голосніченко, О.Г. Циганов, М.О. Свірін, В.Ф. Ущатовський, С.Г. Поголоцька, Р.А. Каложний, А.Т. Комзюк, Я.Ю. Кондратьєв, Ю.Я. Касараба та ін. Як показав аналіз існуючих наукових досліджень, питання міжнародно-правових стандартів ще недостатньо окреслені в контексті правоохоронних органів України, особливо у сфері захисту права власності, що і зумовлює мету написання даної статті.

Метою даної статті є дослідження питань, пов'язаних з міжнародно-правовими стандартами поліцейської діяльності у сфері захисту права власності.

Виклад основного матеріалу. Оскільки право власності визнається одним із основних природних прав людини і базовою гуманітарною цінністю, норми про захист цього права включені в численні міжнародно-правові акти з прав людини. Як одне із основоположних прав людини, право власності отримує закріплення в міжнародно-правових актах універсального і регіонального характеру, таких як, Загальна декларація прав людини 1948 року (ст. 17), частково у Міжнародному пакті про економічні, соціальні і культурні права 1966 року (ст. 15), Конвенції ООН про статус біженців 1951 року, Конвенції про статус апатридів 1954 року, Міжнародній конвенції про ліквідацію всіх форм расової дискримінації 1965 року, Міжнародній конвенції про захист прав усіх трудящих-мігрантів та членів їхніх сімей 1990 року та ін. В цих актах сформульовані універсальні принципи, які покликані забезпечити вільний розвиток людини, створення нормальних умов її життєдіяльності, реалізацію прав і свобод, обов'язок держав заохочувати загальну повагу і дотримання прав і свобод людини, в тому числі й права власності.

Право власності як юридична категорія в міжнародному праві має автономне значення, що не завжди співпадає з тим, яке прийнято в багатьох національних правових системах. Міжнародне право розглядає власність в першу чергу через категорії суб'єктивних прав і розуміється в більш широкому сенсі, ніж в національному законодавстві держав. На думку І. Мінгазової, це право включає в себе право на будь-яке майно, майнові права та інші права, що мають цінність. Таким чином прийнята ціннісна концепція права власності, особливими властивостями якої є: рівність суб'єктів приватної власності, поширення права власності на об'єкти, що володіють ознаками економічної цінності не залежно від їх матеріальної або нематеріальної природи, широкі повноваження власника, існування невизначеного кола носіїв пасивних обов'язків, а також покладання на державу активних обов'язків по забезпеченню і захисту права власності, причому в системі міжнародного права це повинно бути закріплено в рамках фундаментальних документів з прав людини [3, с. 7-8].

Як слушно відмічає Н. Горобець, не дивлячись на недостатню ступінь урегульованості питань захисту права власності в міжнародних актах універсального характеру порівняно з регіональними, діючі норми про право

власності не тільки стали основою у сфері регулювання і захисту права власності в міжнародному праві, а й дали поштовх розвитку інституту захисту права власності на регіональному рівні, а також стали фактором удосконалення відповідних норм на національному рівні [4, с.3].

Таким регіональним актом, в якому найбільш комплексно врегульовані питання захисту прав власності, є Протокол №1 до Європейської конвенції з прав людини і основних свобод, прийняття якого призвело до уточнення міжнародно-правового розуміння права власності у порівнянні зі ст. 17 Загальної декларації прав людини, що суттєво розширило межі можливого застосування цієї норми міжнародного права.

Стаття 1 Протоколу № 1 до Конвенції регламентує захист права власності наступним чином: «Кожна фізична і юридична особа має право мирно володіти своїм майном. Ніхто не може бути позбавлений свого майна інакше як в інтересах суспільства, на умовах, передбачених законом і загальними принципами міжнародного права. Проте попередні положення не применшують права держави вводити в дію такі закони, які йому видаються необхідними для здійснення контролю за користуванням майном відповідно до загальних інтересів або для забезпечення сплати податків або інших зборів чи штрафів» [5].

Таким чином, стаття 1 Першого протоколу № 1 гарантує всім фізичним і юридичним особам, які перебувають під юрисдикцією однієї з держав - учасниць Конвенції, право на повагу до своєї власності і мирне володіння своїм майном.

Вирішальну роль в процесі впровадження європейських стандартів захисту права власності в національні правові системи держав-учасниць ЄКПЛ та у конкретизації міжнародно-правових норм про захист права власності має практика Європейського Суду з прав людини (ЄСПЛ), юрисдикція якого, відповідно до ст. 32 ЄКПЛ, поширюється на всі питання тлумачення і застосування Конвенції та протоколів до неї. Як відмічає з цього приводу А. Яковлев, «тлумачити конвенційні норми щодо захисту права власності може лише ЄСПЛ через судові рішення, які мають дві принципово важливі ознаки. По-перше, вони є обов'язкові, насамперед, для тих держав-учасниць Конвенції, які є сторонами в судовому процесі. По-друге, вони містять стандарти (принципи) вирішення певних правових ситуацій» [6].

Так, ЄСПЛ було відзначено, що «... поняття «власності», передбачене в частині першій статті 1 Протоколу, має автономне значення, яке не зводиться до права власності на фізичні речі і яке не залежить від формальних кваліфікацій по внутрішньому праву: деякі інші права і вигоди, що утворюють майно, - наприклад, права вимоги - можуть бути також розглянуті як «права власності» і, таким чином, як «власність» для зазначеного положення» [7].

У практиці ЄСПЛ поняття «власність» отримало широке тлумачення, коло об'єктів права власності не має чітких меж. ЄСПЛ, зокрема, визнав, що гарантії статті 1 Протоколу № 1 поширюються і на такі специфічні компоненти власності, як суми, присуджені остаточним і обов'язковим судовим або арбітражним рішенням, патенти, право на пенсію, право домовласника на стягнення орендної плати, економічні інтереси і законні сподівання або очікування, пов'язані з веденням бізнесу [8, с. 62]. Зазвичай «законне сподівання» являє собою наявність у особи підстав вважати, що наявне у нього майнове право буде згодом реалізовано. «Законне очікування» отримання майнової вигоди, активу може ґрунтуватися на укладеному договорі, виданому доволі (ліцензії), нормативному або ненормативному акті, що надає майнові права тощо. Серед нових об'єктів права власності в юридичній доктрині виділяються органи і тканини людини, які можуть бути предметом трансплантації. Неречові (безтілесні) об'єкти права власності також підлягають правовому захисту.

На виконання вимог Європейської конвенції про захист прав людини та основних свобод створено й міжнародні стандарти виконання функцій поліцейськими структурами. В їх основу покладено принципи захисту прав людини, демократії та законності. При захисті і служінні громаді поліція не проводить незаконної відмінності на основі раси, статі, релігії, мови, кольору шкіри, політичних переконань, національного походження, майнового, станового або іншого положення.

Так, у прийнятій в 1979 році Парламентською Асамблеєю Ради Європи Декларації про поліцію підкреслюється важлива роль поліції у створенні мирного суспільства, де панує порядок і громадський спокій, необхідного для повного здійснення прав людини і фундаментальних свобод, гарантованих Європейською Конвенцією по правах людини й іншими національними і міжнародними інструментами [9, с. 77-81]. Декларація про поліцію у правовому порядку закріпила статус та базові принципи роботи поліції, а також підтвердила положення міжнародних документів ООН щодо стандартів у сфері правоохоронної діяльності.

На дотримання і повагу прав людини поліцією та іншими правоохоронними органами наголошується й у Кодексі поведінки посадових осіб з підтримання правопорядку, прийнятому Генеральною Асамблеєю ООН у грудні 1979 року. В преамбулі Резолюції ГА ООН, якою був затверджений зміст зазначеного Кодексу, зазначається, що, беручи до уваги безпосередній вплив діяльності посадових осіб з підтримки і захисту правопорядку на якість життя окремих осіб, а також всього суспільства в цілому, такі особи при виконанні своїх обов'язків повинні усвідомлювати важливість цієї задачі й виконувати її сумлінно та з гідністю у відповідності із принципами прав людини [10]. Згідно ст.1 Кодексу службові особи органів правопорядку повинні завжди виконувати обов'язки, покладені на них законом, служачи суспільству та захищаючи всіх людей від протиправних діянь, відповідно до високого рівня відповідальності, якої вимагає їх професія. Термін «посадові особи з підтримки правопорядку» включає всіх призначених чи обраних посадових осіб, які пов'язані з застосуванням права і які наділені поліцейськими повноваженнями, особливо повноваженнями щодо затримання правопорушників [10].

У Резолюції 1989/62 Економічна і соціальна рада ООН закріпила керівні принципи стосовно впровадження Кодексу посадових осіб з підтримання правопорядку. Ці принципи вимагають, щоб положення кодексу отримали відображення в національному законодавстві та на практиці. Кожні 5 років уряди країн повинні звітувати Генеральному секретареві ООН про хід виконання цього завдання [11].

Беручи до уваги принципи, викладені у Кодексі поведінки для співробітників правоохоронних органів Організації Об'єднаних Націй і резолюції Парламентської Асамблеї Ради Європи про Декларацію про поліцію, у вересні 2001 року Комітетом Міністрів Ради Європи прийняті Рекомендації «Про Європейський кодекс поліцейської етики», у яких зазначається, що враховуючи, що діяльність поліції значною мірою провадиться в тісному контакті з громадськістю, визнаючи, що більшість європейських поліцейських організацій – окрім забезпечення правопорядку – виконують соціальні, а також сервісні функції в суспільстві, впевнені, що довіра населення до поліції тісно пов'язана з їх ставленням та поведінкою з громадськістю, зокрема, їх повагою до людської гідності та основоположних прав і свобод особи, закріплених, зокрема, в Європейській конвенції з прав людини. Рекомендації наголошують на дотриманні поліцією

у своїй діяльності основоположних прав кожного, таких як свобода думки, совісті, релігії, висловлення поглядів, мирні зібрання, пересування і безперешкодне користування своїм майном [12]. Таким чином Рекомендації безпосередньо підкреслюють необхідність здійснення поліцією заходів щодо охорони майна осіб.

У грудні 1998 році «Міжнародною Амністією» були розроблені «Десять правозахисних стандартів для правоохоронних органів». Ці стандарти засновані на стандартах ООН до правоохоронних органів і включають наступне: кожна людина має право на рівний захист закону, без дискримінації за будь-якими ознаками, особливо від насильства та загрози; слід проявляти співчуття та повагу до всіх жертв злочинів, на охорону їх безпеки та приватного життя; незастосування сили, за виключенням тих випадків, коли вони суворо необхідні та у мінімально необхідному обсязі; уникнення застосування сили проти незаконних, але мирних зібрань; саму ж смертоносну силу слід застосувати лише там, де це абсолютно неминуче, щоб врятувати своє життя або життя інших людей; арешт має здійснюватися на достатніх підставах та у відповідності із законними процедурами надання можливості затриманим зв'язатися із родичами та адвокатом, а також отримати необхідну медичну допомогу; гуманне поводження з усіма затриманими; не виконувати злочинних наказів щодо здійснення та приховування здійснення позасудових страт чи «зникнень»; всі порушення цих основних стандартів слід повідомляти керівництво та прокуратуру [13].

Окремо Кабінетом Міністрів Ради Європи розроблені рекомендації щодо здійснення адміністративної діяльності будь-якими адміністративними органами, які встановлюють мінімальні стандарти дотримання прав, свобод та інтересів осіб. Так, Рекомендацією № R(80)2 1980 р. щодо здійснення дискреційних повноважень адміністративними органами передбачені стандарти захисту прав, свобод та інтересів фізичних і юридичних осіб від свавілля або будь-якого іншого неналежного використання дискреційних повноважень. Резолюцією № (77)31 закріплені принципи процедури щодо прийняття адміністративних актів в ході здійснення дискреційних повноважень, доповненням до цих рекомендацій стала Рекомендація № R(91)1 стосовно адміністративних санкцій, яка застосовується до адміністративних актів, що передбачають накладення стягнень на осіб у зв'язку з їхньою неправомірною поведінкою у вигляді чи то штрафу, чи то будь-якого іншого карального заходу грошового або не грошового характеру [14, с. 460-470].

Ці стандарти, як слушно відмічає А. Грінь, у сукупності з положеннями Конвенції про захист прав людини та основних свобод як «стрижнем» людиноцентристської ідеології, визначають межі діяльності адміністративних органів у ході реалізації дискреційних повноважень, спрямованість їх служіння інтересам, насамперед, громадян [15].

Отже, міжнародні стандарти діяльності поліції щодо адміністративно-правового захисту права власності є системою, що складається із універсальних і регіональних стандартів захисту прав людини, міжнародних стандартів захисту права власності, стандартів діяльності поліції та стандартів здійснення адміністративної діяльності. У сукупності вони дозволяють поліції більш ефективно виконувати завдання щодо адміністративно-правової охорони і захисту права власності в інтересах особи, держави і суспільства, результативно впливають на реалізацію відносин власності з метою їх упорядкування й захисту від протиправних посягань з боку третіх осіб та держави.

ЛІТЕРАТУРА

1. Стогнеева Л. В. Механизм реализации права собственности и правоохранительная деятельность органов внутренних дел : Теоретико-прикладной аспект : автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01. Санкт-Петербургский университет, 2006. 20 с.
2. Негодченко О.В. Забезпечення прав та свобод людини органами внутрішніх справ: організаційно-правові засади: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Харків, 2004. 39 с.
3. Мингазова И.В. Право собственности в международном праве. "Волтерс Клувер", 2007. 192 с.

4. Горобець Н. Г. Захист права власності в практиці Європейського суду з прав людини: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.11. Київ, 2018. 22 с.
5. Конвенция о защите прав человека и основных свобод от 04.11.1950 г. (с изм. от 13.05.2004 г.). *Собрание законодательства Российской Федерации*. 2001. № 2. Ст. 163.
6. Яковлев А. А. Міжнародно-правове співробітництво у захисті права власності в системі Ради Європи: дис. ... канд. юрид. наук. Дата оновлення: 23.03.2003. URL: <http://www.lib.ua-gu.net/diss/cont/353913.html> (дата звернення 24.07.2019).
7. Де Сальвіа М. Прецеденты Европейского суда по правам человека. Руководящие принципы судебной практики, относящиеся к Европейской конвенции о защите прав человека и основных свобод. Судебная практика с 1960 по 2002 г. Москва, Центр Пресс. 2004. 1072 с.
8. Европейский суд по правам человека: Избранные решения : в 2 т. / под ред. В.А. Туманова. Москва, НОРМА, 2000. Т. 2. 808 с.
9. Сборник документов Совета Европы в области защиты прав человека и борьбы с преступностью. Москва, СПАРК. 1998. С. 77 - 81.
10. Human Rights: A Compilation of International Instruments, vol. I(2 parts), Universal Instruments (United Nations publication, Sales No. E.94.XIV.1).
11. Забезпечення органами внутрішніх справ міжнародно-правових стандартів прав людини при охороні громадського порядку / редкол.: Ю. І. Римаренко, Я. Ю. Кондратьєв, Ю. С. Шемшученко. Київ, 2001. 460 с.
12. Рекомендація Rec (2001) 10 Комітету Міністрів державам-учасницям Ради Європи «Про Європейський кодекс поліцейської етики» (Ухвалена Комітетом міністрів 19 вересня 2001 на 765-му засіданні заступників міністрів) URL: <https://pravo.org.ua/files/Criminal%20justice/rec1.pdf> (дата звернення 27.04.2020)
13. Політичний вимір діяльності Міністерства внутрішніх справ (відповідь на виклик XXI століття) / редкол.: Ю.І. Римаренка, Я.Ю. Кондратьєва. Київ, 2003. 292 с.
14. Адміністративна процедура та адміністративні послуги. Зарубіжний досвід і пропозиції для України / упоряд.: В. П. Тимошук. Київ, Факт, 2003. 496 с.
15. Грінь А. А. Дискреційні повноваження органів виконавчої влади України та їх реалізація: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Київ, 2019. 246 с.